

Светлозар ЖЕКОВ

ТРОЯНСКИЯТ ПЕГАС НА БЕЛЕТРИСТА

РОСЕН БОСЕВ

*Гледам да оставам верен на жизнената правда,
макар че не всичко от нея си спомням с добро...*

И неговата душа не издържа в примката!

След самоубийството на Андрей Германов, това беше смъртта, която най-много ме потресе. За нас, младите тогава, едва прохождащи литератори, Росен Босев беше постигнал всичко, за което можеше да мечтаем – наистина добри книги, признание от властта и стремителна кариера – председател на Кабинета на младия писател при СБП, зам. главен редактор на писателския официоз "Литературен фронт", директор на издателство "Народна младеж". Никой дори и не можеше да си помисли за промяна в желязното статукво! Но не и Росен! И до днес си спомням: бях на шестмесечен курс по английски език в Банкя (имаше и такива курсове за "отличници"), когато той изненадващо дойде да си "поговорим". Бях написал рецензия за "Иронична проза", познавахме се, но той бе толкова "високо" в йерархията, че ми се струваше невъзможно да не поиска "нещо" от мен. Това, от което винаги съм се пазел като от огън – домогванията на системата. Вероятно в началото съм се държал предпазливо, седейки в местната кръчма, пиййки червено вино с картопки и очаквайки провокативни въпроси от "началството" или "предложение", което си мислех, притеснен, как да отхвърля. В следващите няколко часа се надсмивах над собствената си глупост – Росен, с когото се познавахме, но не може да се каже, че сме били приятели, беше дошъл (в Банкя!), за да си поговорим за нещата от живота и за изкуството... Явно беше "разчел" позицията ми в рецензията, която бях написал за книгата му, защото беше абсолютно откровен, нещо, което не бях срещал до този момент в контактите си с овластените персони от гилдията. Това стопи моята "граница" към него (такава от негова страна нямаше) и този ни разговор на чаша вино в Банкя стана основа на едно, за съжаление – кратко! – приятелство. Помня още тази среща, макар после да сме имали и други, заради резкия дисонанс между представите и убежденията ми и изповедта на търсеция истината Росен Босев, който ми доказа за няколко часа, че няма много общо със "системата", която го е овластила. По-късно брат му – художникът Красимир Босев (в публикацията на Мира Баджева) потвърди моите оценки: "Този административно-управленски период го вкара в дисонанс със себе си. Той не издържа на усещането, че системата го обсебва, манипулира, пробва да го постави в своя услуга. Чувстваше, че това го души и му обеднява метафората".

И тъй като тъкмо за тази "метафора" ставаше дума в първата ми рецензия за "Иронична проза" на Росен Босев – тема и на разговора, който се е връзал в паметта ми, я предлагам в това издание – без съкращения или дописване...

ВЕРОЯТНО това заглавие ще събуди подозрения, а след това и обвинения към автора на тези редове, но нито той е виновен, нито художникът Сашо Савов, подсказал му го с оформлението си на книгата "Иронична проза", а нейният автор Росен Босев, който не на шега се опитва да превземе крепостта с хитрост. Каква крепост?! И каква хитрост!? А няма нравствеността ни понякога не прилича на крепост? Нима не сме склонни по-често да копаем преградни ровове и да вдигаме мостовете пред неканената гостенка Съвест? Това второ наше "Аз", което с годините все по-рядко ни подсеца за неосъщественото, за пропуснатото, за пропиляното, за високите цели на мечтите ни, които в един съдбовен ден са отлитнали с балона на младостта ни, оставяйки ни оплетени във въжетата на уж случайното ни приземяване. Уви! Случайното се превръща в закономерно и, непроумели неумолимата логика на живота, оставаме сами в крепостта, примирили някогашното дръзко (ех, прекалено самоуверено и малко безпочвено) със сегашното уравновесено, някак солидно (а не хвърчащо) "Аз".

В тази крепост се мъчи да проникне Росен Босев от години и като древния Одисей, видял че е здраво укрепена, решава да я превземе отвътре. С хитрост, разбира се! Но войниците в неговия троянски пегас нямат друго оръжие освен иронията. Тя не убива, значи не може да го обвиним в коварството на античния герой. Но тя ни разголва до онова второ, някогашно, почти забравено "Аз", което, освободено от бляскавите одежди на привидното, застава пред нас като съдник, за да изрече съдбовното: "Ти можеше, но не го направи!"

Какво ще отговорим тогава, когато крепостта е разрушена, когато от стените няма и помен, а нашият двойник ни гледа с ироничната усмивка на човек и живял дълго, и много препатил, та зад младежкото му лице столетни бръчки се прокрадват?

Всеки сам ще намери за себе си отговори, защото в своята "Иронична проза" Росен Босев не раздава присъди, а с деликатността на истински художник само провокира съзнанието към онзи самосъд, до който всички достигаме рано или късно. Стремешът да ускори този процес на самопреценка у съвременника е главният подтик към създаването на творбите в сборника. А в него ще съзрем и разбирането на автора за литературата като мощно социално оръжие, чрез което писателят може да предизвика промени в съзнанието и битието на човека, изпреварвайки необходимото време за тяхното реално проявление. От тези позиции, но далеч от дидактичността и нравоучението, Росен Босев насочва невидимите остриета на иронията в своята проза към същността на явленията, а не към техните следствия.

Още в творбите от първия цикъл "Чиновнически иронии" се проявява една тенденция към многопланово, често пъти метафорично отражение на делничното, на познатото, и тъкмо тя е, която отличава "ироничната проза" на Росен Босев от многобройните бледи "образци" на днешния ни фейлетонно-белетристичен жанр. И макар че някои от творбите в тази книга са познати от страниците на хумористичните издания, в тях може да съзрем само отделни фейлетонни мотиви, но като цялост художественото отражение е подчинено на високите критерии на белетристичното изкуство. Росен Босев и з о б р а з я в а действителността и

точно това определя качествено различното му отношение към наглед фейлетонни теми. В обхвата на това изображение е човекът със своята единна и сложна, а не чернобяла нравственост, човекът, който може да бъде добър или лош, слаб или силен, в зависимост от социалната ситуация, в която е поставен или която сам е създал. И това, което в най-голяма степен определя художествената стойност на творбите, е тъкмо съхранената сложност и на човешките характери, и на социалните явления, дала възможност на Росен Босев да достигне до по-дълбоки обобщения за тях, да надделее ситуативния хумор и да използва оръжията на смеха като средство, а не като крайна цел.

На едно място в своята иронична проза Росен Босев казва: *Гледам да оставам верен на жизнената правда, макар че не всичко от нея си спомням с добро.* И макар че тези думи принадлежат на едни от неговите персонажи, те, струва ми се, са най-подходящият ключ към позицията на повествователя. Когато четеш тези разкази, добиваш усещането, че разговаряш със събеседник, имащ богат житейски и духовен опит. Но при все това с човек, който не ти натрапва своята оценка, а те оставя сам да определиш позицията си към разказваното, дори да го пренесеш върху собствения си живот. Така, неусетно, белетристът те въвлеча в един мислен диалог за нравствените ценности на съвременника, за доброто и злото в него и в делника му. При това Росен Босев повежда този диалог с читателя не стихийно, а с последователността, в която вероятно по-голямата част от нас се вглеждат в себе си.

Първият цикъл "Чиновнически иронии" е посветен на социалната реализация на съвременника, вторият – "Любовни иронии" – на емоционалния му свят, третият – "Временни иронии" – на времето, което определя съвременника и последният – "Кахърни иронии" – на горчивата равносметка. В тези взаимно пресичащи се четири кръга на нашето съществуване писателят се насочва към най-конфликтните точки с цел да достигне до противоречията вън и вътре в личността, да се домогне до причините за разрива между "желано" и "постигнато" и по този начин да очертае посоките на различните движения в обществото. За да изкристализира страница след страница единната идея на книгата за цялостното осъществяване на личността, за избуяването на доброто и градивното в нея.

Всъщност, ако се върнем към предишните творби на Росен Босев, ще се убедим, че тази идея е основният двигател на творческите му преображения. Това е причината, поради която го привличат неправолинейните личности, примамават го противоречивите конфликтни характери със своята незавършеност, с възможностите за промени в тях, а което означава и с възможности за промени в начина и целите на живот.

Нека си спомним само Лина и Симеонов от разказа "В очакване на хубавото време" ("Небесен дом") или Данчо, Христо, Людмил, Владай и Галя от "Портрети на небесни тела". Противно на очакванията ни за известна едноплановост на героите в "Иронична проза", струваща ни се неизбежна от ограниченията на жанра, Росен Босев е успял да създаде цяла галерия от колоритни образи. В съзнанието се

врязват с графична острота селският ревизор Андрей Андреев от "Ревизията", Мишо от "Как го презряха", касиерът от "Глас", героите от "Спокойствие", "Дървото", "Влизане в историята", "Живот и творчество", "Мемоарите на бай Аз" и др. Достатъчно е да се почете само един от тези разкази, за да открием познатите ни от предишните книги на Росен Босев пластично майсторство и верен усет за психологическия детайл, но тук – съчетани с един стремеж към иносказателното, на места притчовото и богато на подтекст повествование. А в разказите, където случката доминира, авторът умело използва невероятното, фантазното, условното, та дори и абсурдното, за да я лиши от баналността ѝ, да разшири съдържанието ѝ и така да се домогне до художествени обобщения, излизачи като че ли от рамките на жанра. Добър пример за такова повествование са двете по-обемни творби в книгата "Ако можеш, спри" и "Мемоарите на бай Аз".

Росен Босев не регистрира житейски факти, а ги преобразява, дава им нов, необичаен живот чрез въздействената сила на социалната метафора, в която реалното и нереалното са споени от иронията, припомняща ни относителността на нещата. И ако има някакъв доминиращ стремеж в прозата на Росен Босев, то той е към постигането на хармонията въпреки тази относителност, защото часовникът, където и да е, винаги бърза в посока към бъдещето. Натат е устремен пегасът на Росен Босев. Веднъж разрушил нашите илюзорни крепости, неговият полет не може да не предизвика у нас къде по-тъжни, къде по-весели размисли за житейската ни позиция. Защото, както казва авторът в последния разказ "Бъдни дюни": *Всеки човек трябва да остави нещо подир себе си...* Но какво?...

1985 – 2007